

dr Witold Kurowski
Katedra Prawa Cywilnego
i Prawa Prywatnego Międzynarodowego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Śląski w Katowicach
ul. Bankowa 11b, 40-007 Katowice

AUTOREFERAT

**sporządzony dla celów postępowania habilitacyjnego,
przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych oraz charakterystykę osiągnięcia
naukowego w rozumieniu art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach
naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki
(t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 882 ze zm.)**

I. Wstęp

Zgodnie z art. 18a ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 882 ze zm.), jak również § 12 ust. 2 pkt 2) rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 roku w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. z 2016 r., poz. 1586), składam niniejszy autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych oraz charakterystykę osiągnięcia naukowego w rozumieniu art. 16 ust. 2 wskazanej wyżej ustawy.

II. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe

Dyplom magistra prawa uzyskałem 4 marca 1999 roku na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, broniąc w Katedrze Prawa Cywilnego i Prawa Prywatnego Międzynarodowego pracę magisterską zatytułowaną: *Konstrukcja prawna faktoringu*, napisaną pod kierunkiem prof. dr. hab. Maksymiliana Pazdana.

Po studiach magisterskich, w październiku 1999 roku, podjąłem zatrudnienie w Katedrze Prawa Cywilnego i Prawa Prywatnego Międzynarodowego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, a rok później rozpocząłem stacjonarne studia doktoranckie na Wydziale Prawa i Administracji tej uczelni. Stopień doktora nauk prawnych został mi nadany uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w dniu 19

października 2004 roku, po obronie pracy doktorskiej zatytułowanej: *Przelew wierzytelności w polskim prawie prywatnym międzynarodowym*. Promotorem dysertacji był prof. dr hab. Maksymilian Pazdan, natomiast recenzentami w przewodzie doktorskim – prof. dr hab. Tomasz Pajor oraz prof. dr hab. Wojciech Popiołek. Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach uznała moją pracę doktorską za wyróżniającą, a opublikowana na jej podstawie, w rozszerzonej wersji, monografia o tym samym tytule, została nagrodzona w 2006 roku nagrodą indywidualną Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

W latach 1999–2003 odbywałem aplikację radcowską w Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Katowicach. Od 2003 roku pracę naukowo-dydaktyczną łączę z wykonywaniem zawodu radcy prawnego. Jednocześnie w 2015 roku zostałem powołany do pełnienia funkcji wiceprezesa Sądu Arbitrażowego przy Regionalnej Izbie Gospodarczej w Katowicach.

III. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

W 1999 roku zostałem zatrudniony w Katedrze Prawa Cywilnego i Prawa Prywatnego Międzynarodowego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach jako asystent. Po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych, od 2005 roku kontynuuję zatrudnienie w macierzystej uczelni na stanowisku adiunkta.

IV. Wskazanie osiągnięcia, o którym mowa w art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki

Stosunek pracy wynikający z umowy w prawie prywatnym międzynarodowym,
Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2016, ISBN 978-83-255-9169-4

Monografia *Stosunek pracy wynikający z umowy w prawie prywatnym międzynarodowym* stanowi pierwsze od blisko czterdziestu lat omówienie wskazanej w tytule problematyki w polskiej doktrynie prawa. Wcześniej zagadnieniom poruszonym w publikacji, choć w węższym zakresie, na tle już nieaktualnego stanu prawnego i w odmiennych realiach społeczno-gospodarczych, poświęcone było opracowanie Stanisławy Kalus, *Międzynarodowe stosunki pracy. Wybrane zagadnienia kolizyjne*, Warszawa 1978. Jednakże, zważywszy na wskazane powyżej okoliczności, podjęcie na nowo omawianego tematu stało się obecnie

potrzebne, a publikacja przyczynia się do rozwoju doktryny prawa prywatnego międzynarodowego.

Opracowana przeze mnie monografia stanowi kompleksowe omówienie kolizyjnych aspektów stosunków pracy, których źródłem są umowy. Zawiera pogłębioną analizę obecnego stanu prawnego, jak również opis regulacji, które już nie obowiązują, ale były (i mogą być nadal) podstawą do ustalenia statutu stosunku pracy w przypadku, gdy umowa o pracę została zawarta w okresie ich obowiązywania. Pozwala to na uznanie monografii za wyczerpujące źródło wiedzy w zakresie objętym przedmiotem badań. Stanowi ona przy tym uzupełnienie luki, jaka istniała po opublikowaniu dzieła Piotra Grzebyka, *Jurysdykcja krajowa w sprawach z zakresu prawa pracy w świetle rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001*, Warszawa 2011, podejmującego zagadnienia jurysdykcyjne wiążące się z dochodzeniem roszczeń wynikających ze stosunków pracy.

Problematyka omawiana w monografii narzuciła odpowiednie zastosowanie wielu metod badawczych.

Na czoło wybija się, co oczywiste, metoda dogmatyczna. W oparciu o nią wyodrębniono obowiązujące regulacje prawne, ustalono i zdefiniowano właściwe pojęcia, jak również dokonano wykładni prawa oraz – choć w węższym zakresie – wysunięto postulaty *de lege ferenda*.

Prowadzenie badań z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego nie może ograniczać się jedynie do analizy dogmatycznej obecnie obowiązujących w danym kraju regulacji. Nie sposób bowiem dokonać opisu miarodajnego dla danego stosunku prawnego statutu, w tym wyznaczyć jego zakres, bez refleksji czynionej w oparciu o prawo stosowane gdzie indziej. Nie jest bowiem wykluczone, że określony spór będzie rozstrzygał sąd, dla którego źródłem reguł kolizyjnych nie będzie obowiązujące w Polsce rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I)¹ – dalej: „rozporządzenie Rzym I”, czy też stosowana wcześniej konwencja 80/934 Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, podpisana w Rzymie 19 czerwca 1980 r.² (dalej: „konwencja rzymska”). Z tych też powodów konieczne było sięgnięcie przy pracy nad monografią po metodę prawnoporównawczą. Przekrojowe rozważania, dla których punktem odniesienia stały się obce regulacje kolizyjne stosunków pracy, pozwoliły także na wskazanie

¹ Dz. Urz. UE L 177 z 4.7.2008 r., s. 6–16.

² Dz. U. z 2008 r. Nr 10, poz. 57.

głównego nurtu, jakim podążają współcześni prawodawcy, kształtujący prawo prywatne międzynarodowe w omawianym zakresie. Jednocześnie możliwość konfrontacji reguł kolizyjnych obecnie obowiązujących w Unii Europejskiej z unormowaniami obcymi daje możliwość wypracowania rozwiązań lepszych, mogących w przyszłości stanowić podstawę do ewentualnej rewizji rozporządzenia Rzym I.

Prowadząc badania, metodę analizy prawnoporównawczej uzupełniono także podejściem historycznym, gdzie przedmiotem analizy objęto wcześniej w Polsce obowiązujące regulacje kolizyjne, tj. ustawę z 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (Prawo prywatne międzynarodowe)³ – dalej: „PrPrywM z 1926 r.”, ustawę z 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych (Prawo prywatne międzydzielnicowe)⁴ – dalej: „PrPrywMd”, jak i ustawę z 12 listopada 1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe⁵ (dalej: „PrPrywM z 1965 r.”). Pogłębiona analiza danej instytucji prawnej, osadzonej w realiach społeczno-gospodarczych nie jest bowiem możliwa bez poznania jej historycznej genealogii. To samo dotyczy rozwiązań kolizyjnoprawnych dotyczących stosunków pracy, w odniesieniu do których przemiany w sposobie życia ludzi i nowe metody (technologie) świadczenia pracy, wymuszają reakcję prawodawcy, przejawiającą się w tworzeniu „nowocześniejszych”, bardziej elastycznych i dopasowanych do różnorodnych form wykonywania obowiązków pracowniczych reguł kolizyjnych, wskazujących miarodajne dla stosunków pracy prawo.

W przypadku kolizyjnoprawnej regulacji stosunków pracy objętej PrPrywM z 1965 r., celem jej szerszego omówienia, poza prezentacją zmian dokonywanych w prawie, było także wskazanie przepisów kolizyjnych, które mogą znaleźć zastosowanie do stosunków pracy nawiązanych w okresie jej obowiązywania. Zważywszy na względną trwałość pracowniczych relacji prawnych, należy bowiem przyjąć, że w wielu sytuacjach sądom polskim przyjdzie sięgać nawet i do tych relatywnie dawno uchylonych przepisów.

Powyżej opisany cel monografii, jakim było kompleksowe omówienie kolizyjnoprawnej problematyki stosunków pracy wynikających z umów, z uwzględnieniem rozwoju historycznego obecnie obowiązującej regulacji oraz wpływu na nią obcych rozwiązań, wymagał sięgnięcia po wszystkie wskazane metody badawcze. Jednocześnie systematyka pracy została ściśle podporządkowana realizacji owego celu.

³ Dz. U. Nr 101, poz. 581.

⁴ Dz. U. Nr 101, poz. 580.

⁵ Dz. U. Nr 46, poz. 290 ze zm.

W pierwszej części opracowania przedstawiono rys prawnoporównawczy kolizyjnego unormowania stosunków pracy wynikających z umów. Dokonano tego na dwóch płaszczyznach, rozpoczynając od omówienia historycznego rozwoju regulacji temu zagadnieniu poświęconych w polskim prawie prywatnym międzynarodowym, po czym wskazano w ujęciu komparatystycznym obecnie obowiązujące rozwiązania prawne, pochodzące z obcych źródeł prawa.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że problematyka stosunków pracy znalazła swoje wyraźne unormowanie także w pierwszych polskich ustawach kolizyjnych z 1926 roku. Świadczy to o dużym już wówczas praktycznym znaczeniu omawianego zagadnienia. Co istotne, po odzyskaniu niepodległości na obszarze Polski obowiązywało kilka systemów prawnych, pochodzących od prawodawców państw zaborczych. Fakt ten powodował konieczność rozwiązywania problemów kolizyjnych dotyczących właściwości prawa dla stosunków pracy także w relacjach wewnętrznych. Stąd też w 1926 roku przyjęto dwie ustawy kolizyjne, w których znalazły one wyraźne, choć niepełne unormowanie. Mimo wielu zbieżności pomiędzy rozwiązaniami przyjętymi w PrPrywM z 1926 r. i PrPrywMd, pojawiły się pewne różnice występujące na tle obu aktów prawnych, które w monografii zostały wskazane i omówione.

Zdecydowanie więcej uwagi poświęcono kolizyjnoprawnej regulacji stosunków pracy objętej ustawą PrPrywM z 1965 r. Jak bowiem wcześniej wspomniano, w przypadku umów zawartych pomiędzy pracodawcami a pracownikami w okresie do 21 stycznia 2008 roku, po którym to dniu postanowienia konwencji rzymskiej zastąpiły odpowiednie unormowania PrPrywM z 1965 r., międzynarodowego dla nich statutu należy poszukiwać w oparciu o przepisy tej ustawy. Trzeba przy tym pamiętać, że w związku z względnie trwałymi relacjami, jakie kształtowane są w oparciu o umowę o pracę, zjawisko to nie będzie rzadkie.

W myśl art. 32 PrPrywM z 1965 r., strony mogły poddać stosunek pracy wybranemu przez siebie prawu, jeżeli pozostawał on w związku z tym stosunkiem. Prawodawca dopuścił zatem kolizyjnoprawną autonomię woli stron, z zastrzeżeniem, że wybór taki został ograniczony do systemów prawnych powiązanych określonymi więzami z danym stosunkiem. W braku wyboru, prawo właściwe dla umowy o pracę wskazywane było na podstawie przepisów posługujących się łącznikami obiektywnymi. W PrPrywM z 1965 r. międzynarodowe reguły kolizyjne objęte zostały art. 33, zawierającym trzy alternatywne powiązania. Wśród nich na czoło wysuwały się łączniki personalne. W pierwszej kolejności, stosunek pracy wynikający z umowy podlegał zatem prawu państwa wspólnego – w chwili jego powstania –

miejsca zamieszkania pracownika i siedziby prowadzonego przez pracodawcę przedsiębiorstwa, w którym pracownik świadczy pracę (§ 1 zd. 2). W sytuacji, gdy pracodawca nie prowadzi przedsiębiorstwa zatrudniającego pracowników w innym państwie niż to, które jest jego miejscem zamieszkania albo siedziby, należy sięgnąć po drugą regułę kolizyjną wynikającą z art. 33 § 1 PrPrywM z 1965 r. Jeżeli zatem w chwili powstania stosunku pracy pracownik i pracodawca mieli miejsce zamieszkania w tym samym państwie, albo też w jednym państwie pracownik miał miejsce zamieszkania, a pracodawca – swoją siedzibę (w przypadku osób prawnych i ułomnych osób prawnych), to umowa o pracę i stosunek z niej wynikający podlegały prawu tego państwa (art. 33 § 1 zd. 1 PrPrywM z 1965 r.). Jeżeli nie zostały spełnione przesłanki zastosowania wskazanego w zdaniu poprzednim przepisu, należy sięgnąć po trzecią regułę kolizyjną. Stosownie do art. 33 § 2 PrPrywM z 1965 r., w takim przypadku stosunek pracy podlegał prawu państwa, w którym praca jest, była lub miała być wykonywana.

Polska ustawa kolizyjna nie rozstrzygała wątpliwości nasuwających się w sytuacjach, gdy nie sposób było określić – w oparciu o dostępne dane – państwa, w którym praca jest, była lub miała być wykonywana, gdyż pracownik – ze względu na specyfikę wykonywanych obowiązków – nie świadczył pracy w jednym państwie. Obecnie obowiązujące rozporządzenie Rzym I zawiera regulacje ułatwiające rozstrzyganie pojawiających się wówczas dylematów. Ustawa PrPrywM z 1965 r. odpowiedzi na pytanie o prawo właściwe w takich przypadkach wprost nie udzielała.

Nie można pominąć milczeniem faktu, że w prawie polskim kilka ustaw szczególnych zawierało normy kolizyjne wskazujące prawo właściwe dla umowy o pracę i stosunku z niej wynikającego, które jako *lex specialis* znajdowały zastosowanie przed regułami ogólnymi wynikającymi z PrPrywM z 1965 r. Na uwagę zasługują przede wszystkim jednostronne normy kolizyjne objęte art. 6 kodeksu pracy oraz reguły wpływające z art. 2 ustawy o pracy na morskich statkach handlowych⁶ (a wcześniej – z art. 7 ustawy o pracy na polskich morskich statkach handlowych w żegludze międzynarodowej⁷, która została zastąpiona ustawą z 1991 roku), jak również z art. 10 prawa lotniczego z 2002 roku⁸ (oraz przed nim obowiązującego art. 9 prawa lotniczego z 1962 roku⁹).

⁶ Ustawa z 23.5.1991 r. o pracy na morskich statkach handlowych (Dz. U. Nr 61, poz. 258 ze zm.).

⁷ Ustawa z 28.4.1952 r. o pracy na polskich morskich statkach handlowych w żegludze międzynarodowej (Dz. U. Nr 25, poz. 171 ze zm.).

⁸ Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze (t.j. Dz. U. z 2006 r., Nr 100, poz. 696 ze zm.).

⁹ Ustawa z dnia 31 maja 1962 r. – Prawo lotnicze (Dz. U. Nr 32, poz. 153 ze zm.).

Warto w tym miejscu wskazać, że przepisy PrPrywM z 1965 r. oraz ustaw szczególnych ustępowały pierwszeństwa regulacjom wskazującym prawo właściwe dla stosunków pracy wynikającym z wiążących Polskę konwencji międzynarodowych. W nich zatem należało poszukiwać w pierwszej kolejności odpowiedzi na pytanie o prawo właściwe dla stosunków pracy. Sytuacja zmieniła się radykalnie wraz z rozpoczęciem stosowania w Polsce rozporządzenia Rzym I. Z tym dniem jedynie konwencje bilateralne wiążące Polskę z Białorusią, Rosją i Ukrainą stanowią podstawę do ustalenia miarodajnego statutu dla stosunków pracy, w relacjach z tymi państwami.

Kolejna część monografii została poświęcona omówieniu wybranych zagranicznych unormowań kolizyjnych, wskazujących w obcych systemach prawnych prawo właściwe dla umowy o pracę. Nie można bowiem zapominać, że prawo kolizyjne tworzone jest zawsze w pewnym szerszym kontekście, a zatem gruntowne omówienie obecnie obowiązującego unormowania stosunków pracy, wynikającego z rozporządzenia Rzym I, wymaga czynienia odniesień do owych obcych regulacji. Poza tym, informacje w tym zakresie mogą być przydatne wówczas, gdy daną sprawę z zakresu relacji pracowniczych rozpatrywać będzie sąd, dla którego źródłem reguł kolizyjnych nie jest rozporządzenie Rzym I, a właśnie te obce reguły kolizyjne. Nie można zatem było pominąć zwłaszcza tych reprezentatywnych regulacji zagranicznych, gdyż wpływ stron umowy o pracę na to, jaka ustawa kolizyjna, czy też inny zbiór przepisów o tym charakterze, będzie podstawą wskazania miarodajnego dla stosunku z niej wynikającego systemu prawnego, jest często ograniczony. Decydujące w tej mierze znaczenie mają bowiem regulacje jurysdykcyjne, które zwykle nie przewidują dużej swobody dla stron stosunku pracy co do wyboru przez nie sądu rozstrzygającego spór. Natomiast sąd ten w pierwszej kolejności sięgnie po własne przepisy kolizyjne, dzięki którym ustali miarodajne dla stosunku pracy prawo.

Mimo że celem monografii było omówienie regulacji stosunków pracy w prawie prywatnym międzynarodowym, nie sposób było pominąć wątków z zakresu międzynarodowego publicznego prawa pracy. Ono bowiem w wielu kwestiach wpływało i wpływa nadal na regulacje merytorycznoprawne, które z kolei należy brać pod uwagę przy kreowaniu reguł kolizyjnych oraz wyznaczaniu ich zakresu. W opracowaniu przedstawiono zatem instytucje międzynarodowe zajmujące się omawianą problematyką, z Międzynarodową Organizacją Pracy na czele, oraz poddano analizie przygotowane pod ich auspicjami akty publicznego prawa pracy. Opisano także wpływ tych regulacji na prawo merytoryczne i kolizyjne. Wskazanym zagadnieniom poświęcono dużo miejsca w części wprowadzającej, a później również przy omawianiu poszczególnych kwestii szczegółowych.

Pierwszym zagadnieniem, które zostało poddane gruntownej analizie w głównej części monografii była kwalifikacja. W doktrynie prawa prywatnego międzynarodowego pojęciem tym opisuje się zabieg polegający na wykładni wyrażeń określających zakres normy kolizyjnej, mający na celu ustalenie przesłanek jej zastosowania. Dzięki niemu można uzyskać odpowiedź na pytanie, czy dana sytuacja życiowa wchodzi w sferę regulacji określonej reguły kolizyjnej, na podstawie której dojdzie do wskazania prawa właściwego dla tejże sytuacji. Kwalifikacja służy zatem przyporządkowaniu określonej kwestii danej normie kolizyjnej. Przy dokonywaniu kwalifikacji konieczne staje się porzucenie wąskiego rozumienia wyrażeń określających zakres badanej normy, wynikającego z prawa merytorycznego obowiązującego w siedzibie sądu rozstrzygającego spór. Uwaga ta dotyczy wszelkich norm kolizyjnych, jednakże jest szczególnie istotna w odniesieniu do tych, które wynikają z umów międzynarodowych, czy też aktów prawa unijnego. Biorąc powyższe pod uwagę, należy stwierdzić, że wykładni przepisów rozporządzenia Rzym I oraz konwencji rzymskiej, które stanowią obecnie główne źródło reguł kolizyjnych wskazujących prawo właściwe dla umowy o pracę i stosunku z niej wynikającego w prawie polskim, nie należy dokonywać w oparciu o *legem fori*. Konieczne jest bowiem osiągnięcie jednolitości przy ich interpretacji i stosowaniu przez sądy różnych państw. Nie powinno się zatem – zważywszy na międzynarodowy charakter regulacji – dokonując kwalifikacji czerpać wzorców z krajowych regulacji merytorycznych, nie tylko zresztą z *legis fori*, ale także – *legis causae*. Przy wykładni pojęć, którymi operuje rozporządzenie Rzym I, należy kierować się wytycznymi wpływającymi z jego preambuły, jak i wstępu do rozporządzenia Rady (WE) Nr 44/2001 z 22.12.2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (dalej: „rozporządzenie Bruksela I”)¹⁰, czy też zastępującego je rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (dalej: „rozporządzenie Bruksela I bis”)¹¹, zgodnie z którymi kwalifikacja w oparciu o prawo krajowe jest w zasadzie niedopuszczalna. Wynika to z konieczności ujednolicenia podejścia także do innych aktów, stanowiących źródło szeroko rozumianych reguł kolizyjnych w prawie europejskim (w szczególności wskazanych unormowań jurysdykcyjnych, rozporządzenia Rzym I oraz rozporządzenia (WE) Nr 864/2007

¹⁰ Dz. Urz. UE L 12 z 16.1.2001 r., s. 1–23.

¹¹ Dz. Urz. UE L 351 z 20.12.2012 r., s. 1–32.

Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczącego prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych („Rzym II”)¹² – dalej: „rozporządzenie Rzym II”.

W oparciu o powyższe założenia w monografii przyjęto, że stosunek prawny, którego źródłem jest „indywidualna umowa o pracę” – w ujęciu art. 8 rozporządzenia Rzym I oraz art. 6 konwencji rzymskiej – to stosunek umowny (wynikający z umowy) pomiędzy pracownikiem, będącym zawsze osobą fizyczną, a pracodawcą (mogącym być zarówno osobą fizyczną, jak i prawną (ułomną osobą prawną)), z którego wypływa zobowiązanie pracownika do wykonywania danych czynności (faktycznych lub prawnych) na rzecz pracodawcy (obowiązek świadczenia pracy) oraz powinność pracodawcy do wypłaty pracownikowi określonego wynagrodzenia. Cechą charakterystyczną stosunku pracy jest przy tym nakaz podporządkowania się przez pracownika poleceniom pracodawcy w zakresie rodzaju lub sposobu świadczenia pracy (wykonywania obowiązków pracowniczych), przy założeniu podległości hierarchicznej pracownika względem pracodawcy. Kolejną cechą charakteryzującą stosunek prawny nawiązywany na podstawie „indywidualnej umowy o pracę” jest przyporządkowanie pracownika pewnej strukturze organizacyjnej pracodawcy (hierarchii stanowisk i powiązań odnoszących się do powierzonych pracownikom zadań) i zobowiązanie go – co do zasady – do świadczenia pracy w określonym przez pracodawcę miejscu i czasie.

Główną część monografii wypełnia, zaraz po analizie zagadnienia kwalifikacji, omówienie regulacji kolizyjnych dotyczących „indywidualnej umowy o pracę” zawartych w rozporządzeniu Rzym I, z daleko idącymi odwołaniami do znajdującej jeszcze dość często zastosowanie konwencji rzymskiej. Zgodnie z utrwaloną w polskiej doktrynie systematyką opracowań poświęconych prawu prywatnemu międzynarodowemu, w pierwszej kolejności wskazano same normy kolizyjne i opisano zastosowane w nich łączniki, by w dalszej części pracy omówić ich zakres (zakres dzięki nim ustalonymu statutu stosunku pracy). Należy jednak pamiętać, że specyfika regulacji stosunków pracy wymaga obecnie sięgnięcia – poza unormowaniami wynikającymi z rozporządzenia Rzym I (konwencji rzymskiej) – także i do przepisów dyrektywy 96/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 16.12.1996 r. dotyczącej delegowania pracowników w ramach świadczenia usług (dalej: „dyrektywa 96/71/WE”)¹³. Ona bowiem współkształtuje kolizyjnoprawny opis stosunku pracy, uzupełniając rozporządzenie Rzym I i konwencję rzymską (a nawet – PrPrywM z 1965 r.). Akty te są na

¹² Dz. Urz. UE L 199 z 31.7.2007 r., s. 40–49.

¹³ Dz. Urz. UE L 018 z 21.1.1997 r., s. 1–6.

tylę ze sobą powiązane, że pominięcie dyrektywy regulującej na pozór poboczne zagadnienia, powodowałoby zniekształcenie obrazu całościowej regulacji.

Kolizyjnoprawne unormowanie stosunków wynikających z „indywidualnej umowy o pracę” znalazło się w art. 8 rozporządzenia Rzym I (art. 6 konwencji rzymskiej). Celem tego przepisu, wyodrębnionego z ogólnej regulacji odnoszącej się do stosunków zobowiązaniowych, jest zapewnienie wzmożonej ochrony pracownikowi, jako stronie słabszej stosunku pracy. Uznano bowiem, że wzmocnienie pozycji prawnej tego podmiotu powinno rozpoczynać się już na płaszczyźnie kolizyjnej. Dzięki wprowadzonym w rozporządzeniu Rzym I i konwencji rzymskiej mechanizmom korekcyjnym, cel ten osiągnięto. Po pierwsze bowiem, w przypadku dokonania wyboru prawa dla umowy o pracę, jego zastosowanie nie może prowadzić do pozbawienia pracownika ochrony, jaką zapewniają mu przepisy bezwzględnie wiążące prawa w normalnym biegu (a zatem w braku wyboru) właściwego – art. 8 ust. 1 zd. 2 rozporządzenia Rzym I i art. 6 ust. 1 konwencji rzymskiej. Po drugie, w mechanizm kolizyjny w szerokim zakresie ingerują przepisy wymuszające swoje zastosowanie, często także w interesie pracownika. Co oczywiste, swoje piętno wycisną one zarówno w przypadku skorzystania przez strony z kolizyjnoprawnej autonomii woli, jak i przy wskazaniu miarodajnego statutu za pomocą reguł posługujących się łącznikami o charakterze obiektywnym. W tym kontekście na szczególną uwagę zasługują – w odniesieniu do pracowników delegowanych – regulacje pochodzące z prawa państwa, na terytorium którego ów pracownik świadczy pracę. Rozporządzenie Rzym I uznało bowiem materie wskazane w art. 3 ust. 1 lit. a)–g) dyrektywy 96/71/WE wprost za normowane przepisami wymuszającymi swoje zastosowanie.

Zarówno art. 8 ust. 1 zd. 1 rozporządzenia Rzym I, jak i art. 6 ust. 1 konwencji rzymskiej przewidują dla „indywidualnej umowy o pracę”, jak i stosunku z niej wynikającego, możliwość dokonania wyboru prawa. Kolizyjnoprawna autonomia woli stron nie jest przy tym w sposób szczególny ograniczona. Jednocześnie, zważywszy na specyfikę stosunku pracy, aby uniknąć wątpliwości co do zakresu tej swobody (przepisy odnoszące się do „indywidualnej umowy o pracę” zarówno w konwencji rzymskiej, jak i rozporządzeniu Rzym I zostały wyłączone z ogólnej regulacji innych relacji zobowiązaniowych), art. 8 ust. 1 zd. 1 rozporządzenia, jak i art. 6 ust. 1 konwencji wyraźnie odwołują się do art. 3 rozporządzenia oraz konwencji, w których unormowano problematykę wyboru prawa dla ogółu umów zobowiązaniowych.

Jak wskazano powyżej, skorzystanie przez strony umowy o pracę z kolizyjnoprawnej autonomii woli nie może prowadzić do pozbawienia pracownika ochrony,

przyznanej mu na podstawie przepisów, których nie można wyłączyć w drodze umowy, a wynikających z prawa, jakie byłoby właściwe, gdyby strony nie dokonały wyboru prawa. Wprowadzona w konwencji rzymskiej, jak i rozporządzeniu Rzym I konstrukcja nie wyłącza ani nie ogranicza dopuszczalności wyboru prawa dla umowy o pracę, jak również nie nadaje wyborowi skutków materialnoprawnego wskazania (prawo wybrane stanowi zatem statut stosunku pracy). Dokonując wyboru prawa należy jedynie liczyć się z interwencją prawa, które byłoby właściwe, gdyby strony z tej możliwości nie skorzystały. Kolidyjnoprawna autonomia woli stron umowy o pracę nie może bowiem prowadzić do obniżenia standardu ochrony prawnej pracownika, a zatem wspomniana korekta powinna swym zakresem obejmować tylko te elementy treści stosunku pracy, które kształtowane są przez prawo wybrane w sposób mniej korzystny dla pracownika, niż prawo określone za pomocą łączników o charakterze obiektywnym. Korygującym systemem prawnym (właściwym w braku wyboru) może być prawo wskazane przez którykolwiek z łączników wymienionych w art. 8 ust. 2–4 rozporządzenia Rzym I (art. 6 ust. 2 konwencji rzymskiej). Nie chodzi tu zatem jedynie o *legem loci laboris*, ale także o pozostałe możliwe powiązania, jeżeli w danym przypadku to one miałyby stanowić podstawę ustalenia miarodajnego statutu. Warto przy tym wskazać, że „przepisów bezwzględnie obowiązujących” (w rozumieniu art. 6 ust. 1 konwencji rzymskiej) oraz „przepisów, których nie można wyłączyć w drodze umowy” (jak chce art. 8 ust. 1 zd. 2 rozporządzenia Rzym I), nie należy utożsamiać z przepisami wymuszającymi swoje zastosowanie. W związku z brakiem precyzji terminologicznej na tle konwencji rzymskiej, obawy popełnienia takiego błędu mogły być duże. Jednakże rozporządzenie Rzym I w pkt. 37 preambuły rozwiewa w tym zakresie możliwe wątpliwości, zakładając węższe ujęcie „przepisów wymuszających swoje zastosowanie”, wymagające „bardziej restryktywnej wykładni”. Pamiętać bowiem trzeba o innej funkcji tych ostatnich, jak i przesłankach, jakie muszą zostać wypełnione, by przepisy wymuszające znalazły zastosowanie – obok, lub też w miejsce regulacji pochodzących z miarodajnego statutu.

Specyfika stosunków pracy, w ramach których występuje podmiot słabszy – pracownik oraz dominujący – pracodawca, powoduje, że ten pierwszy z reguły nie będzie dążył do nawiązania relacji prawnej w oparciu o kolidyjnoprawną autonomię woli stron. Brak świadomości prawnej pracownika w powiązaniu z przeświadczeniem, że jego partykularne interesy najlepiej będą zabezpieczone przez „własne” prawo, prowadzi najczęściej do wstrzeźliwości przy podejmowaniu decyzji o wyborze miarodajnego dla stosunku pracy statutu. Nie dziwi zatem fakt, że w większości przypadków, prawo właściwe dla umowy o pracę i stosunku z niej wynikającego zostanie wskazane za pomocą łączników o charakterze

obiektywnym. Tych z kolei należy poszukiwać w przepisach art. 8 ust. 2–4 rozporządzenia Rzym I (art. 6 ust. 2 konwencji rzymskiej). Rozwiązania przyjęte w rozporządzeniu nie stanowią wiernej kopii unormowania wynikającego z art. 6 konwencji rzymskiej. Analiza obu regulacji, w powiązaniu z wnioskami, jakie płyną z wypowiedzi doktryny oraz orzecznictwa sądów, pozwala jednak na stwierdzenie, że dokonane zmiany nie są daleko idące. Przepisy art. 8 ust. 2–4 rozporządzenia Rzym I stanowią jedynie twórcze rozwinięcie i uszczegółowienie norm wypływających z bardziej ogólnego art. 6 konwencji rzymskiej. Na uwagę zwraca przy tym szczególny wkład Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej¹⁴ (dalej: „Trybunał Sprawiedliwości”) w zapewnienie jednolitej wykładni przepisów dotyczących umownych stosunków pracy, także poprzez interpretację norm jurysdykcyjnych, wynikających z art. 19 rozporządzenia Bruksela I (obecnie – art. 21 rozporządzenia Bruksela I bis). We wskazanych aktach prawnych (rozporządzeniach jurysdykcyjnych, jak i konwencji rzymskiej) posłużono się bowiem takimi samymi łącznikami, co – przy uwzględnieniu odmiennego charakteru regulacji – daje podstawy do czerpania, przy wykładni przepisu art. 8 rozporządzenia Rzym I oraz art. 6 konwencji rzymskiej, z dorobku doktryny i judykatury wypracowanego na tle art. 19 rozporządzenia Bruksela I.

Kolejna część monografii została poświęcona wnikliwej i krytycznej analizie przepisów art. 8 ust. 2–4 rozporządzenia Rzym I oraz art. 6 konwencji rzymskiej. Z uwagi na kaskadowy sposób konstruowania reguł kolizyjnych dotyczących „indywidualnej umowy o pracę”, istotne było precyzyjne wskazanie okoliczności, które dają podstawę do zastosowania określonej normy, jak również sytuacji wykluczających taką możliwość. Zgodnie z art. 8 ust. 2 rozporządzenia Rzym I umowa o pracę podlega prawu państwa, w którym lub – gdy takiego brak – z którego pracownik zazwyczaj świadczy pracę w wykonaniu umowy. Ta podstawowa reguła kolizyjna, odnosząca się do umownych stosunków pracy, uległa modyfikacji względem jej poprzedniczki z art. 6 ust. 2 lit a) konwencji rzymskiej. W myśl bowiem tego ostatniego przepisu „(...) do umów o pracę stosuje się prawo państwa, w którym pracownik zazwyczaj świadczy pracę w wykonaniu umowy”. Już pobieżna analiza obu regulacji pozwala na stwierdzenie, że autorzy rozporządzenia Rzym I dokonali twórczego rozwinięcia – w duchu wykładni poczynionej przez Trybunał Sprawiedliwości – reguły opracowanej na potrzeby konwencji rzymskiej.

W nielicznych przypadkach nie jest możliwe ustalenie prawa właściwego dla umowy o pracę i stosunku z niej wynikającego na podstawie wskazanej uprzednio normy

¹⁴ Weześniej Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości.

kolizyjnej. Wówczas należy sięgnąć do art. 8 ust. 3 rozporządzenia Rzym I (art. 6 ust. 2 lit b) konwencji rzymskiej), przewidującego uzupełniające unormowanie właściwości prawa w omawianym zakresie. Podobnie, jak to miało miejsce w odniesieniu do reguły podstawowej, także i w tym przypadku oba akty w niewielkim stopniu różnią się między sobą, a zmiany podyktowane były praktyką stosowania konwencji rzymskiej. O ile bowiem ta ostatnia odwoływała się do „prawa państwa, w którym znajduje się przedsiębiorstwo, w którym pracownik został zatrudniony”, o tyle w rozporządzeniu Rzym I mowa jest o „prawie państwa, w którym znajduje się przedsiębiorstwo, za pośrednictwem którego zatrudniono pracownika”.

Według postanowień zarówno konwencji rzymskiej, jak i rozporządzenia Rzym I, do zmiany statutu stosunku pracy nie prowadzi przejściowe delegowanie pracownika przez pracodawcę do wykonywania obowiązków za granicą (art. 8 ust. 2 zd. 2 rozporządzenia oraz z art. 6 ust. 2 lit a) *in fine* konwencji). W takich przypadkach, w grę może jednak wchodzić konieczność stosowania w oznaczonym zakresie prawa państwa, na terytorium którego dochodzi do czasowego świadczenia pracy. Obowiązek sięgnięcia po *legem loci laboris* względem pracowników delegowanych wynika z regulacji art. 3 dyrektywy 96/71/WE. Miarodajny dla ich stosunku pracy statut pozostaje jednak bez zmian.

Oba omawiane akty – rozporządzenie Rzym I, jak i konwencja rzymska – zawierają także reguły korekcyjne, na wypadek gdyby ze wszystkich okoliczności wynikało, że umowa o pracę wykazuje ściślejszy związek z państwem innym niż państwo, w którym (ewentualnie – gdy takiego brak – z którego) pracownik zazwyczaj świadczy pracę albo gdzie znajduje się przedsiębiorstwo, za pośrednictwem którego zatrudniono pracownika. W takich przypadkach art. 8 ust. 4 rozporządzenia Rzym I oraz art. 6 ust. 2 *in fine* konwencji rzymskiej nakazuje do danego stosunku pracy stosować prawo tego innego państwa.

Kolejny fragment monografii został poświęcony przepisom wymuszającym swoje zastosowanie i ich wpływowi na statut stosunku pracy. Cechą charakterystyczną przepisów wymuszających jest bezpośrednia ich interwencja w treść danego stosunku prawnego, na podstawie własnej woli dokonania takiej korekty, niezależnie od tradycyjnego mechanizmu kolizyjnego. Narzucają one wolę swojego zastosowania w ramach będącego przedmiotem zainteresowania stanu faktycznego, często wbrew miarodajnemu statutowi (ale zawsze jedynie w zakresie własnego uregulowania). Wykazują się przy tym szczególną intensywnością ingerencji. Przepisy te odporne są na jakiegokolwiek wskazanie prawa innego niż własne i to obojętnie, czy do głosu miałyby ono dojść dzięki kolizyjnoprawnej autonomii woli stron, czy też poprzez wskazanie za pomocą łączników o charakterze obiektywnym.

Znajdują one zatem zastosowanie – tak jak wspomniano – obok (zamiast) prawa zasadniczo właściwego i nie stanowią elementu (części) statutu, przykładowo – stosunku pracy. Przepisy wymuszające swoje zastosowanie czerpać mogą swoje źródło zarówno z prawa publicznego, jak i prywatnego. Muszą jednak mieć szczególne znaczenie dla zapewnienia ochrony porządku publicznego danego państwa (tj. państwa *fori* lub też państwa, w którym dochodzi do wykonania zobowiązania), a ze względu na swój cel lub charakter znajdują zastosowanie niezależnie od tego, jakiemu prawu podlega oceniany stosunek prawny. W odniesieniu do stosunków pracy, zakres ich wpływu wydaje się relatywnie duży. Ogniskować się on będzie zwłaszcza w przestrzeni regulacji bezpieczeństwa publicznego, bezpieczeństwa socjalnego, ochrony środowiska naturalnego, ochrony zdrowia i bezpieczeństwa pracy, jak również szeroko rozumianej niedyskryminacji (przepisy wymuszające swoje zastosowanie mają tu na celu głównie zabezpieczenie interesów publicznych w sferze społecznej lub politycznej, o czym mowa w art. 9 ust. 1 rozporządzenia Rzym I). Jak się wydaje, przepisy wymuszające wynikać mogą także z regulacji dotyczących ochrony rynku pracy i przeciwdziałania skutkom bezrobocia (w tym przypadku chodzi przede wszystkim o ochronę interesów gospodarczych państwa).

Kompleksowe omówienie statutu stosunku pracy wymaga dogłębnej analizy dyrektywy 96/71/WE dotyczącej delegowania pracowników w ramach świadczenia usług. Stanowi ona instrument koordynujący regulacje krajowe w relacjach wewnątrzspółnotowych. Pomimo że dyrektywa ma na celu regulację swobody świadczenia usług, to w istocie wpisuje się ona w powszechny i jednolity mechanizm ochrony interesów pracowniczych w ramach międzynarodowego prawa pracy. Co istotne, posługuje się ona metodą kolizyjną, wskazując obszary stosowania prawa państwa, w którym pracownik delegowany wykonuje swoje obowiązki pracownicze, mimo że prawo to nie stanowi w danym przypadku statutu stosunku pracy, wyznaczonego na podstawie przepisów art. 8 rozporządzenia Rzym I (art. 6 konwencji rzymskiej).

Dyrektywie 96/71/WE i jej wpływowi na statut stosunku pracy poświęcono kolejny rozdział monografii. Zważywszy na fakt, że delegowanie pracowników do czasowego wykonywania swoich obowiązków za granicą może następować zarówno do państw będących członkami Unii Europejskiej oraz Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Szwajcarii, jak również do państw trzecich, w opracowaniu oddzielnie omówiono każdy z możliwych wariantów, przy czym – co oczywiste – uwaga została skupiona na sytuacji, gdy delegowanie pracowników następuje w ramach wspólnego rynku Unii Europejskiej oraz Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Szwajcarii. W rozdziale tym poddano także analizie złożone

zagadnienie, jakim jest uznanie obszarów wskazanych przez dyrektywę 96/71/WE za regulowane przepisami wymuszającymi swoje zastosowanie (w rozumieniu art. 9 rozporządzenia Rzym I) oraz konsekwencji, jaki się z taką klasyfikacją wiąże.

Zakresem przedmiotowym monografii objęto kolizyjnoprawną problematykę stosunków pracy wynikających z umów. Stanowią one bowiem najbardziej powszechny rodzaj relacji prawnych, w ramach których osoba fizyczna podejmuje się za wynagrodzeniem obowiązku wykonywania określonych czynności faktycznych lub prawnych pod kierunkiem i na rzecz innego podmiotu (osoby fizycznej lub prawnej). Należy jednak pamiętać, że źródłem stosunków pracy mogą być także inne zdarzenia prawne, nie tylko umowy. Takie relacje często nawet w większym zakresie cechuje podporządkowanie hierarchiczne, jak również obowiązek wykonywania określonych czynności zgodnie z wytycznymi przełożonego. W monografii wyrażono stanowisko, że regulacje kolizyjne wynikające z rozporządzenia Rzym I oraz konwencji rzymskiej, jak również z PrPrywM z 1965 r. nie mogą znaleźć wprost zastosowania do pozaumownych stosunków pracy. Jednocześnie wysunięto postulat *de lege ferenda*, by wzorem prawodawcy czeskiego, stosunek pracy, którego źródłem nie jest umowa, poddać prawu państwa, na podstawie którego zatrudnienie zostało dokonane. Pozaumowne stosunki pracy cechują się dużą intensywnością elementów władczych w ich treści. Nie ulega zatem wątpliwości silne ciążenie stosunków pracy opartych na regulacji publicznoprawnej w stronę prawa, które stanowiło podstawę zatrudnienia. Takie kolizyjnoprawne powiązanie wydaje się wobec tego naturalne.

Zgodnie z utrwaloną w doktrynie prawa prywatnego międzynarodowego systematyką opracowań, zwieńczenie pracy naukowej stanowi omówienie zakresu danego statutu. Idąc tą drogą, w kolejnej części monografii opisano, jakie zagadnienia należy poddać prawu wskazanemu za pomocą łączników wynikających z art. 8 rozporządzenia Rzym I (art. 6 konwencji rzymskiej). Powszechnie przyjmuje się, że zakresem statutu stosunku pracy objęte są umowa o pracę wiążąca pracodawcę z pracownikiem, jak i stosunek prawny, którego jest ona źródłem. Pewne, bardziej szczegółowe wskazówki co do zakresu omawianego statutu znaleźć można w art. 12 ust. 1 rozporządzenia Rzym I (odpowiednio – art. 10 ust. 1 konwencji rzymskiej). Zgodnie ze wskazanym przepisem, prawu właściwemu wyznaczonemu na podstawie rozporządzenia (konwencji) podlega w szczególności wykładnia umowy, będącej źródłem danego stosunku prawnego oraz wykonanie wynikających z niego powinności stron. Miarodajnemu statutowi poddane są także konsekwencje całkowitego lub częściowego niewykonania zobowiązań (łącznie z określeniem wysokości szkody), różne sposoby wygaśnięcia stosunku prawnego oraz przedawnienie lub utrata praw wynikająca z

upływu terminów, jak również – skutki nieważności umowy. Wyliczenie to nie jest oczywiście pełne. Zdają sobie z tego sprawę sami autorzy obu aktów prawnych, posiłkując się przy dokonywaniu wyliczenia w art. 12 ust. 1 rozporządzenia Rzym I (art. 10 ust. 1 konwencji) określeniem „w szczególności”. Listę tę można uzupełnić m.in. o dopuszczalność zawarcia umowy o pracę (nawiązania stosunku pracy), przesłanki ważności tej umowy, takie jak jej treść (w szczególności w zakresie granic swobody umów) oraz wady oświadczenia woli, jak również o zagadnienie dziedziczności roszczeń wynikających ze stosunku pracy. Ogólnie zatem, prawu wskazanemu na podstawie reguł kolizyjnych wynikających z art. 8 rozporządzenia Rzym I (art. 6 konwencji rzymskiej) należy poddać zarówno samą umowę o pracę, treść stosunku prawnego z niej wynikającego (prawa i obowiązki jego stron), jak i rozwiązanie stosunku pracy. Pamiętać przy tym należy, że wykonywanie obowiązków pracowniczych, które wchodzi w zakres statutu stosunku pracy, polega najczęściej na podejmowaniu określonych czynności faktycznych (rzadziej prawnych) w danym czasie i miejscu. Chodzi tu o realne, fizyczne działania osób w przestrzeni, a zatem o „modalność” świadczenia pracy przez pracownika. Co prawda, zagadnienie to wiąże się najczęściej z zachowaniem podmiotu aktywnie pracę wykonującego, ale nie można zapominać, że owa „modalność” odnosić się może – choć w nieporównywalnie mniejszym zakresie – także i do powinności ciążących po stronie pracodawcy. Trzeba przy tym pamiętać, że nie zawsze prawo, któremu podlega stosunek pracy, będzie tożsame z prawem jakie obowiązuje w miejscu faktycznego spełniania świadczeń przez jego strony. Z kolei „modalność” zachowania podmiotów może być (i często bywa) regulowana przepisami prawa. W pewien zatem sposób prawo miejsca, w którym podejmowane są czynności wykonawcze (pracownika lub pracodawcy) koryguje (wpływa na) *legem laboris*, kiedy dochodzi do styku dwóch obcych systemów prawnych. Nie sposób przecież abstrahować od realiów, w jakich do faktycznego świadczenia pracy dochodzi i kierować się także w tym zakresie jedynie unormowaniem wypływającym ze statutu stosunku pracy. Na ten – techniczny, rzeczywisty, faktyczny – aspekt wykonywania obowiązków pracownika lub pracodawcy, wynikających ze stosunku pracy, zwraca uwagę prawodawca w art. 12 ust. 2 rozporządzenia Rzym I (art. 10 ust. 2 konwencji rzymskiej), nakazując – w odniesieniu do sposobu wykonania oraz środków, które może podjąć wierzyciel w przypadku nienależytego wykonania – branie pod uwagę prawa państwa, w którym następuje spełnienie świadczenia.

Oprócz wskazanych wyżej kwestii, w monografii znalazło swoje miejsce omówienie wchodzącej z zakresu statutu stosunku pracy kwestii odpowiedzialności pracownika, odnoszącej się do sposobu i zakresu naprawienia szkody wyrządzonej pracodawcy w związku

z niespełnieniem albo nienależytym spełnieniem świadczenia. W opracowaniu nie mogła także zostać pominięta problematyka wypadków przy pracy. Zagadnienie to należy, co do zasady, do zakresu statutu stosunku pracy. Należy jednak pamiętać, że w grę mogą w tym przypadku wchodzić także regulacje dotyczące zabezpieczenia społecznego, które współkształtują reżim odpowiedzialności za zdarzenia, jakie zaistniały w związku z zatrudnieniem. Nie mógł także umknąć uwadze fakt, iż niekiedy czyn wyrządzający szkodę stanowi delikt pracownika, pracodawcy lub osoby trzeciej. Wówczas otwiera się możliwość stosowania przepisów rozporządzenia Rzym II, by na ich podstawie poszukiwać prawa właściwego dla ocenianego czynu niedozwolonego.

W odrębnej części książki opisano także relacje pomiędzy prawem własności intelektualnej a prawem pracy na płaszczyźnie kolizyjnej.

W monografii poświęconej kolizyjnoprawnym aspektom stosunków pracy wynikających z umów nie mogło zabraknąć omówienia kwestii częstkowych, jakimi są: zdolność stron stosunku pracy oraz forma umowy o pracę. Należy podkreślić, że zakresem statutu stosunku pracy nie jest objęta problematyka zdolności. Co więcej, miarodajnych w tym zakresie reguł kolizyjnych – w związku z wyraźnym wyłączeniem tych kwestii – próżno szukać w rozporządzeniu Rzym I, czy też w konwencji rzymskiej. Dla wskazanej kwestii częstkowej prawo właściwe należy ustalić w oparciu o krajowe reguły kolizyjne. Pamiętać przy tym trzeba, że Polska jest stroną wielu konwencji międzynarodowych, które regulują problematykę zdolności, nie pozostawiając w tym zakresie miejsca dla polskiej ustawy kolizyjnej. Umowy takie zyskują bowiem pierwszeństwo przed unormowaniem ustawowym, wyłączając zastosowanie odpowiednich przepisów ustawy z 4 lutego 2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe¹⁵ (dalej: „PrPrywM z 2011 r.”), a wcześniej – PrPrywM z 1965 r. Jeżeli brak jest podstaw do sięgnięcia po akty prawa międzynarodowego, zdolność stron stosunku pracy oceniana jest zgodnie z prawem wskazanym za pośrednictwem regulacji wynikającej z polskiej ustawy.

Zakresem statutu stosunku pracy nie jest także objęta forma czynności prawnej, prowadzącej zarówno do nawiązania danej relacji pomiędzy pracodawcą a pracownikiem, jak i dokonywanej w jej ramach. Miarodajnego w tym zakresie statutu należy zatem poszukiwać odrębnie, tak jak to miało miejsce w odniesieniu do zagadnienia zdolności stron umowy o pracę. Jednakże w przeciwieństwie do tamtej kwestii częstkowej, statut formy wyznaczany jest przepisami rozporządzenia Rzym I (a przed jego wejściem w życie – konwencji

¹⁵ T.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 1792.

rzymskiej), a nie PrPrywM z 2011 r. Warto przy tym wskazać, że prawodawca unijny nie zdecydował się na odrębną kolizyjnoprawną regulację formy umowy o pracę, tak jak to uczynił w odniesieniu do formy umów konsumenckich, zadowalając się unormowaniem ogólnym, wynikającym z art. 11 rozporządzenia Rzym I (art. 9 konwencji rzymskiej). Jest to jedna z bardziej widocznych różnic pomiędzy regulacją kolizyjną stosunków prawnych, których jedną ze stron są podmioty otaczane szczególną ochroną, ze względu na konieczność zrównoważenia faktycznej przewagi ich kontrahentów. W odniesieniu do czynności prawnych dokonywanych przez pracowników nie zdecydowano się zatem na poddanie ich formy, tak jak to ma miejsce w przypadku umów z konsumentami, prawu miejsca zwykłego pobytu strony słabszej.

W ostatnich rozdziałach książki omówiono zagadnienia powiązane ze stosunkiem pracy, choć nie wchodzące wprost w zakres jego statutu. W pierwszej kolejności poddano analizie kolizyjnoprawne aspekty umów towarzyszących stosunkowi pracy. Chodzi tu o inne (poza umową o pracę) relacje prawne nawiązywane pomiędzy stronami tej umowy, przy czym pierwotny stosunek pracy stanowi *ratio* ich nawiązania. Poza tym przedmiotem zainteresowania stały się konsekwencje upadłości pracodawcy na stosunek pracy i roszczenia pracownika, gdy w grę wchodzi element międzynarodowy, a co za tym idzie – kolizja praw. Ostatni rozdział opracowania został poświęcony unormowaniu kolizyjnemu zbiorowego prawa pracy, gdzie szczególną uwagę poświęcono układom zbiorowym pracy i innym porozumieniom grupowym oraz sporom zbiorowym i prawu do strajku. Uprawnienia pracowników w tym zakresie gwarantowane są na poziomie prawodawstwa krajowego, ale także i międzynarodowego, czego najlepszymi przykładami są Europejska Karta Społeczna, Wspólnotowa Karta Socjalnych Praw Podstawowych Pracowników, czy też Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. W monografii zagadnienia te zostały poddane kolizyjnoprawnej analizie, czego efektem stało się wskazanie prawa dla nich właściwego.

Umowa towarzysząca stosunkowi pracy nie jest „indywidualną umową o pracę” w rozumieniu art. 8 rozporządzenia Rzym I (art. 6 konwencji rzymskiej). Brak jest zatem podstaw, by bezpośrednio w oparciu o te regulacje ustalać miarodajny dla niej statut. Przyjmując założenie, że umowa towarzysząca stosunkowi pracy jest umową formalnie niezależną, poszukując prawa dla niej właściwego, w pierwszej kolejności należy zatem sięgnąć po reguły kolizyjne wynikające z art. 3 rozporządzenia Rzym I (konwencji rzymskiej), dopuszczające wybór prawa. W przypadku, gdy strony umowy towarzyszącej stosunkowi pracy nie skorzystały z kolizyjnoprawnej autonomii woli, zastosowanie znajdą normy wskazane w art. 4 rozporządzenia Rzym I (konwencji rzymskiej). Nie ulega

wątpliwości, że specyfika omawianych umów nie pozwala jednak na ich przyporządkowanie do jednego z typów (rodzajów) umów wskazanych w art. 4 ust. 1 rozporządzenia Rzym I. Konieczne stają się zatem dalsze poszukiwania z wykorzystaniem reguły kolizyjnej opierającej się na teorii świadczenia charakterystycznego (art. 4 ust. 2 rozporządzenia i konwencji rzymskiej). Umowy towarzyszące podlegałyby zatem prawu państwa, w którym strona zobowiązana do spełnienia takiego świadczenia ma miejsce zwykłego pobytu. Należy jednak pamiętać o ścisłej relacji merytorycznej pomiędzy stosunkami prawnymi wynikającymi z umów towarzyszących i samym stosunkiem pracy. Okoliczność ta skłania zatem do zastosowania reguły kolizyjnej wynikającej z art. 4 ust. 3 rozporządzenia Rzym I (art. 4 ust. 1 i 5 konwencji rzymskiej), w myśl której w przypadku, gdy ze wszystkich okoliczności sprawy wyraźnie wynika znacznie ściślejszy związek umowy z innym państwem niż wskazane w oparciu o teorię charakterystycznego świadczenia, to stosuje się prawo tego innego państwa. Jak się wydaje, co zostało w monografii wskazane, z taką sytuacją mamy do czynienia w przypadku zdecydowanej większości umów towarzyszących stosunkowi pracy, właśnie poprzez merytoryczne powiązania z tym ostatnim. Wówczas zasadne byłoby odejście od reguły kolizyjnej bazującej na teorii świadczenia charakterystycznego, by stworzyć przestrzeń do zastosowania do omawianych umów prawa, któremu podlega stosunek pracy.

W odniesieniu do upadłości pracodawcy, miarodajnych w tym zakresie reguł kolizyjnych należy poszukiwać w rozporządzeniu Rady (WE) Nr 1346/2000 w sprawie postępowania upadłościowego z 29.5.2000 r.¹⁶ (dalej: „rozporządzenie nr 1346/2000”). W myśl art. 4 ust. 1 rozporządzenia nr 1346/2000, w braku przepisów szczególnych, dla postępowania upadłościowego i jego skutków właściwe jest prawo państwa członkowskiego, w którym zostaje wszczęte to postępowanie. Jednakże zgodnie z art. 10 tego aktu, skutki postępowania upadłościowego co do umowy o pracę oraz stosunku z niej wynikającego podlegają wyłącznie prawu państwa członkowskiego właściwemu dla umowy o pracę. Dodatkowo w pkt. 28 preambuły rozporządzenia nr 1346/2000 wskazano, iż ocena, jak upadłość pracodawcy wpływa na trwałość zatrudnienia (tj. na utrzymanie lub zakończenie stosunku pracy), jak i na prawa oraz obowiązki stron stosunku pracy w tym zakresie, jest dokonywana na podstawie prawa właściwego dla umowy o pracę, ustalonego zgodnie z ogólnymi normami kolizyjnymi. Natomiast wszelkie pozostałe kwestie dotyczące postępowania upadłościowego (przykładowo – czy wierzytelności pracowników są

¹⁶ Dz. Urz. UE L 160 z 30.6.2000 r., s. 1–18.

uprzywilejowane, a jeżeli tak – to w jakim zakresie) podlegają prawu państwa wszczęcia postępowania upadłościowego.

W monografii omówiono także kolizyjnoprawną problematykę układu zbiorowego pracy. Tego typu porozumienia nie stanowią „indywidualnych umów o pracę” w rozumieniu rozporządzenia Rzym I (konwencji rzymskiej). Nie są one bowiem źródłem pojedynczych stosunków pracy, choć mogą je – po części – współkształtować. Bezsprzecznie zatem prawo właściwe dla układu zbiorowego pracy nie może być wyznaczone za pomocą norm kolizyjnych wynikających z art. 8 rozporządzenia Rzym I (art. 6 konwencji rzymskiej). Poszukując miarodajnego statutu dla układu zbiorowego pracy należy pamiętać o swoistej naturze (konstrukcji) oraz funkcji takich porozumień, zawieranych pomiędzy pracodawcami a reprezentantami załogi (najczęściej – związkami zawodowymi). Z jednej bowiem strony mają one bowiem za zadanie kształtować warunki, jakim powinna odpowiadać treść stosunku pracy, co zbliża je do źródeł prawa (w ograniczonym co prawda zakresie, jednakże wykraczającym – co do skuteczności – poza strony dokonujące danej czynności prawnej), z drugiej natomiast – zawierają postanowienia określające wzajemne zobowiązania stron układu, w szczególności dotyczące jego stosowania u danego pracodawcy, czym zbliżają się do tradycyjnych umów zobowiązaniowych. Wskazana, złożona struktura układu zbiorowego (innego grupowego porozumienia pracy) zmusza do odpowiedniego jej uwzględnienia na płaszczyźnie kolizyjnej, co prowadzi do rozszczepienia statutu (*dépeçage*) układu zbiorowego pracy. W monografii wykazano, że w zakresie, w jakim dane porozumienie zawiera normy prawne, kształtujące treść indywidualnych stosunków pracy, układ zbiorowy podlega *legi fori*. Z kolei, skoro układ zbiorowy pracy oprócz części normatywnej, nadającej mu szczególnie charakter swoistego źródła prawa, może zawierać także inne postanowienia, zbliżające go do tradycyjnej umowy prawa zobowiązań, to brak przeciwwskazań, by w tym zakresie – co do części obligacyjnej – przy wyznaczaniu miarodajnego dla niego statutu sięgnąć po reguły kolizyjne odnoszące się do zobowiązań umownych. W tym zakresie układ zbiorowy pracy podlega prawu wskazanemu za pomocą reguł kolizyjnych wynikających z art. 3 i 4 rozporządzenia Rzym I (konwencji rzymskiej).

V. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Poza opracowaniem wskazanym w punkcie IV, od uzyskania stopnia doktora nauk prawnych, ogłosiłem drukiem monografię, stanowiącą rozwinięcie i uzupełnienie rozprawy doktorskiej, zatytułowaną: *Przelew wierzytelności prawie prywatnym międzynarodowym*,

Kraków 2005. Poza tym opublikowałem szereg artykułów, których przygotowanie było efektem prowadzonych przeze mnie badań.

Moje zainteresowania naukowo-badawcze w zakresie nauk prawnych koncentrują się przede wszystkim na prawie prywatnym międzynarodowym oraz prawie cywilnym materialnym. Podstawowym obszarem zainteresowań są podmiotowe przekształcenia stosunku zobowiązaniowego oraz problematyka wygaśnięcia zobowiązania, jak również osobiste zabezpieczenia wykonania zobowiązania.

Efektom prowadzonych badań naukowych są następujące cykle publikacji powiązanych tematycznie.

Cykl publikacji poświęconych podmiotowym przekształceniom stosunku zobowiązaniowego w prawie prywatnym międzynarodowym oraz prawie porównawczym

Na cykl ten składają się następujące publikacje naukowe:

- *Prawo właściwe dla przelewu wierzytelności. Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2003 r. (III CK 80/02)*, Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego 2007, t. 1, s. 145–152
- *Podmiotowe zmiany stosunku zobowiązaniowego na tle projektu rozporządzenia Rzym I* (w:) M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott–Pietrzyk, M. Szpunar (red.) *Europeizacja prawa prywatnego*, Warszawa 2008, s. 611–622
- *Wpływ przelewu wierzytelności na klauzulę arbitrażową*, ADR, Arbitraż Mediacja 2008, nr 3, s. 135–148 (współautor: Jacek Zrałek)
- *Prawo właściwe dla subrogacji oraz wzajemnych roszczeń współodpowiedzialnych w konwencji rzymskiej*, Europejski Przegląd Sądowy 2009, nr 4, s. 16–20
- *Prawo właściwe dla przelewu wierzytelności na podstawie art. 12 konwencji rzymskiej z 1980 r.*, Europejski Przegląd Sądowy 2010, nr 2, s. 13–20
- *Przekształcenia podmiotowe stosunku zobowiązaniowego. Uwagi na tle Zasad Europejskiego Prawa Umów (PECL) z uwzględnieniem projektu Common Frame of Reference (DCFR)* (w:) E. Gawlik, K. Górską, P. Machnikowski (red.) *Zaciąganie i wykonywanie zobowiązań. Materiały III Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów (Wrocław, 25-27 września 2008 r.)*, Warszawa 2010, s. 201–212
- *Prawo właściwe do oceny skuteczności przelewu wierzytelności wobec dłużnika. Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 10*

stycznia 2006 r. (I ACa 1063/05), *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego* 2012, t. 10, s. 165–171

- *Nowe kolizyjnoprawne unormowanie podmiotowych zmian stosunku zobowiązaniowego na tle rozporządzenia „Rzym I” i polskiej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe z 2011 r.* (w:) J. Poczobut (red.) *Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego*, Warszawa 2013, s. 142–150
- *Zmiany podmiotowe w stosunku wynikającym z kontraktu* (w:) W. Popiołek (red.) *System prawa handlowego. Tom 9. Międzynarodowe prawo handlowe*, Warszawa 2013, s. 759–787
- *Prawo właściwe do oceny skuteczności przelewu wierzytelności wobec osób trzecich* (w:) M. Krzymuski, M. Margoński (red.) *Znad granicy ponad granicami. Księga dedykowana Profesorowi Dieterowi Martiny*, Warszawa 2014, s. 153–168
- *Zobowiązania umowne oraz wybrane instytucje wspólne prawa zobowiązań (podmiotowe przekształcenia stosunku zobowiązaniowego)* (w:) M. Pazdan (red.) *System prawa prywatnego. Tom 20B. Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2015, s. 354–411

We wskazanych publikacjach zajmowałem się problematyką podmiotowych przekształceń stosunku zobowiązaniowego w prawie prywatnym międzynarodowym i prawie porównawczym, jak również kwestią wpływu przelewu wierzytelności na klauzulę arbitrażową. Zawierają one pełne i kompleksowe omówienie wskazanych zagadnień. Uwzględniają aktualny stan prawny (tj. regulacje wynikające z rozporządzenia Rzym I oraz Rzym II), jak również obejmują wyniki badań prawnoporównawczych, w tym także odnoszących się do rozwiązań wyływających z aktów prawnych już nieobowiązujących (w szczególności konwencji rzymskiej oraz PrPrywM z 1965 r.). We wskazanych opracowaniach opisano poza tym proces zmian prawa na skutek działań podejmowanych przez polskiego ustawodawcę, jak również przez prawodawcę unijnego.

Wskazane publikacje zawierają całościowe omówienie problematyki statutu przelewu wierzytelności (w tym prawa właściwego do oceny skuteczności cesji wobec dłużnika, jak również skuteczności przelewu względem osób trzecich). Należy podkreślić, że kwestia prawa właściwego dla czynności rozporządzającej wierzytelnością stanowiła i stanowi nadal pole zażartych polemik pomiędzy przedstawicielami doktryny prawa prywatnego międzynarodowego. Spierają się przy tym zwolennicy liberalnego podejścia, dający swobodę stronom umowy przelewu wyboru dla niej prawa (w tym ze skutkami względem osób trzecich) z „konserwatystami”, uznającymi konieczność ograniczenia

możliwości korzystania w tym zakresie z kolizyjnoprawnej autonomii woli w celu ochrony interesów podmiotów nieuczestniczących wprost w danej czynności prawnej. Poza omawianym zagadnieniem, przedmiotem badań była także problematyka prawa właściwego dla subrogacji umownej i ustawowej oraz dla przejęcia długu. Wiele z tych zagadnień nie było dotychczas przedmiotem zainteresowania polskiej doktryny, co dodatkowo stało się zachętą do podjęcia studiów w tym zakresie.

W artykule *Wpływ przelewu wierzytelności na klauzulę arbitrażową*, ADR, Arbitraż Mediacja 2008, nr 3, s. 135–148, przygotowanym wspólnie z dr. Jackiem Zrałkiem, została poruszona kontrowersyjna kwestia związania nabywcy wierzytelności zapisem na sąd polubowny oraz wskazano mechanizm, dzięki któremu taki skutek może nastąpić. Konkluzją tego opracowania stało się stwierdzenie, że klauzula arbitrażowa stanowi element współkształtujący stosunek prawny, nadający mu określony charakter. W konsekwencji, kompetencja do rozstrzygania sporów przez sąd polubowny jest cechą danego stosunku. Zawarcie umowy arbitrażowej powoduje bowiem odpowiednie ukształtowanie więzi prawnej łączącej dane podmioty oraz przypisanie jej swoistej właściwości. Nabywca wierzytelności wpływającej z takiego stosunku jest zatem związany zapisem na sąd polubowny.

Prowadzenie badań prawnooporównawczych w odniesieniu do podmiotowych zmian stosunku zobowiązaniowego pozwoliło na przygotowanie komparatystycznego opracowania *Przekształcenia podmiotowe stosunku zobowiązaniowego. Uwagi na tle Zasad Europejskiego Prawa Umów (PECL) z uwzględnieniem projektu Common Frame of Reference (DCFR)* (w:) E. Gawlik, K. Górską, P. Machnikowski (red.) *Zaciąganie i wykonywanie zobowiązań. Materiały III Ogólnopolskiego Zjazdu Cywilistów (Wrocław, 25-27 września 2008 r.)*, Warszawa 2010, s. 201–212, a w jego ramach na wysunięcie wniosków *de lege ferenda*, mogących wytyczyć kierunki zmian polskiego prawa cywilnego.

Zwieńczeniem badań komparatystycznych i kolizyjnoprawnych dotyczących podmiotowych przekształceń stosunku zobowiązaniowego było obszerne opracowanie w *Systemie prawa prywatnego. Tom 20B. Prawo prywatne międzynarodowe*, M. Pazdan (red.), Warszawa 2015.

**Cykl publikacji poświęconych problematyce wygaśnięcia zobowiązania,
jak również osobistym zabezpieczeniom wykonania zobowiązania
w prawie prywatnym międzynarodowym**

Na cykl ten składają się następujące publikacje naukowe:

- *Potrącenie w polskim prawie prywatnym międzynarodowym – uwagi de lege ferenda* (w:) L. Ogieńko, W. Popiołek, M. Szpunar (red.) *Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Kraków 2005, s. 159–172
- *Wygaśnięcie zobowiązania w Konwencji rzymskiej o prawie właściwym dla zobowiązań umownych z 1980 roku*, *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego* 2009, t. 5, s. 41–56 (współautor: Jacek Zralek)
- *W odpowiedzi na ankietę skierowaną do państw członkowskich Unii, dotyczącą stosowania rozporządzenia nr 864/2007 o prawie właściwym dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II)*, *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego* 2013, t. 12, s. 165–197 (współautorzy: Maksymilian Pazdan, Monika Jagielska, Marek Świerczyński, Maria-Anna Zachariasiewicz, Maciej Zachariasiewicz, Łukasz Żarnowiec)
- *Uwagi o uregulowaniach rozporządzenia Rzym II i ich stosowaniu na tle doświadczeń polskiej judykatury*, *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego* 2015, t. 16, s. 67–93 (współautorzy: Jadwiga Pazdan, Maria-Anna Zachariasiewicz, Maksymilian Pazdan, Marek Świerczyński, Maciej Zachariasiewicz, Krzysztof Pacuła)
- *Zobowiązania umowne oraz wybrane instytucje wspólne prawa zobowiązań (potrącenie, poręczenie)* (w:) M. Pazdan (red.) *System prawa prywatnego. Tom 20B. Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2015, s. 328–354, 411–434

Problematyka wygaśnięcia zobowiązania w prawie prywatnym międzynarodowym stała się jednym z głównych przedmiotów podejmowanych przeze mnie badań. Warto wskazać, że zagadnienia te były dotychczas pomijane w wypowiedziach polskiej doktryny. Dodatkowym powodem podjęcia prac badawczych w tym zakresie był fakt nieunormowania, zarówno w PrPrywM z 1965 r., jak i konwencji rzymskiej, właściwości prawa dla potrącenia ustawowego, jako jednego ze sposobów wygaśnięcia zobowiązania. Okoliczność ta, wobec braku podstaw do prostego zastosowania do kompensaty statutu obligacyjnego jednego z umarżanych zobowiązań, powodowała rzeczywistą lukę w obu regulacjach kolizyjnych.

We wskazanych powyżej publikacjach omówiono kolizyjnoprawną problematykę wygaśnięcia zobowiązania, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki potrącenia. Wysunąłem przy tym postulat *de lege ferenda* wyraźnego unormowania w prawie polskim właściwości prawa dla kompensaty ustawowej. Wypowiedź ta wpisywała się w dyskusję doktryny europejskiej nad potrzebą wprowadzenia podobnej regulacji do przygotowywanego wówczas rozporządzenia Rzym I. Termin wejścia w życie PrPrywM z 2011 r. zwolnił polskiego prawodawcę z konieczności podejmowania działań legislacyjnych w tym zakresie,

w związku z wyraźnym unormowaniem właściwości prawa dla potrącenia w rozporządzeniu Rzym I. Jednakże tezy publikacji na ten temat nie straciły na aktualności ze względu na zbieżność regulacji unijnej z postulowanym przeze mnie unormowaniem tej kwestii w polskiej ustawie.

W ostatnich latach moje zainteresowania badawcze zostały rozszerzone na osobiste zabezpieczenia wierzytelności w prawie kolizyjnym, czego efektem stało się omówienie problematyki poręczenia w *Systemie prawa prywatnego. Tom 20B. Prawo prywatne międzynarodowe*, M. Pazdan (red.), Warszawa 2015.

Konieczność monitorowania zastosowanych w aktach unijnych rozwiązań kolizyjnych skłania Komisję Europejską do podejmowania konsultacji w sprawie praktyki ich stosowania oraz ewentualnych kierunków zmian. W ramach konsultacji prowadzonych wobec rozporządzenia Rzym II, Komisja skierowała dwukrotnie do państw członkowskich kwestionariusz z prośbą o wyrażenie stanowiska co do wskazanych w nim kwestii. W ramach projektu badawczego włączyłem się w przygotowanie propozycji odpowiedzi na postawione pytania w odniesieniu do kwestii wiążących się z wygaśnięciem zobowiązania pozaumownego. Stanowisko zespołu problemowego zostało ogłoszone drukiem w artykułach: *W odpowiedzi na ankietę skierowaną do państw członkowskich Unii, dotyczącą stosowania rozporządzenia nr 864/2007 o prawie właściwym dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II)*, *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego* 2013, t. 12, s. 165–197 oraz *Uwagi o uregulowaniach rozporządzenia Rzym II i ich stosowaniu na tle doświadczeń polskiej judykatury*, *Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego* 2015, t. 16, s. 67–93.

Cykl publikacji poświęconych prawu cywilnemu materialnemu

Na cykl ten składają się następujące publikacje naukowe:

- *Stosunki między współspadkobiercami przed działem spadku – uwagi de lege ferenda*, *Rejent* 2006, nr 2, s. 133–148
- *Kilka uwag o służebności przesyłu (część I)*, *Świat Nieruchomości* 2011, nr 1, s. 12–17 (współautor: Jacek Zrałek)
- *Kilka uwag o służebności przesyłu (część II)*, *Świat Nieruchomości* 2011, nr 2, s. 50–55 (współautor: Jacek Zrałek)
Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na omówieniu części zagadnienia. Mój udział procentowy szacuję na 50%.

- *Leksykon prawa dla polityków*, Warszawa–Poznań–Katowice 2011, s. 25–37 (hasła)
- *Związanie osoby trzeciej skutkami zapisu na sąd polubowny (głos w dyskusji na przykładzie dłużników solidarnych)* (w:) A. Dańko–Roesler, A. Oleszko, R. Pastuszko (red.) *Rozprawy z prawa prywatnego oraz notarialnego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Maksymilianowi Pazdanowi*, Warszawa 2014, s. 469–479 (współautor: Jacek Zrałek)

Oprócz głównego nurtu badań związanych z prawem prywatnym międzynarodowym, w ramach działalności naukowej zajmowałem się także różnymi aspektami prawa cywilnego materialnego. Na uwagę zasługuje przede wszystkim omówienie nowej wówczas regulacji służebności przesyłu. Wprowadzenie tej instytucji do polskiego systemu prawnego stanowiło niewątpliwie krok we właściwym kierunku, gdyż dotychczas cele, którym służyć ma służebność przesyłu, realizowane były – nie zawsze z pożądanym skutkiem – przez instytucję służebności gruntowej. Podjęte przeze mnie, wspólnie z dr. Jackiem Zrałkiem, badania, doprowadziły do powstania dwuczęściowego opracowania, w którym znalazły się odpowiedzi na pojawiające się wątpliwości oraz sugestie w zakresie praktycznego wykorzystywania tego prawa rzeczowego.

W okresie od uzyskania stopnia doktora nauk prawnych, opublikowałem także (wspólnie z dr. Jackiem Zrałkiem) artykuł poświęcony związaniu osoby trzeciej skutkami zapisu na sąd polubowny (na przykładzie dłużników solidarnych), stanowiący rozwinięcie podjętego wcześniej zagadnienia skuteczności klauzuli arbitrażowej względem nabywcy wierzytelności. W opracowaniu tym wskazano przesłanki, po spełnieniu których osoba trzecia będzie musiała liczyć się z koniecznością rozstrzygnięcia ewentualnego sporu przez sąd polubowny, mimo że sama nie zawierała umowy arbitrażowej.

Swoje zainteresowania naukowe skupiłem także na prawie spadkowym, które wymaga – mimo podjętych już działań nowelizacyjnych – dalszych zmian. Opracowany w innych warunkach społeczno-gospodarczych kodeks cywilny nie może sprostać dzisiejszym potrzebom podmiotów stosujących prawo także w sferze regulacji spadkobrania. Swoje sugestie w odniesieniu do postulowanych zmian w zakresie unormowania pozycji współspadkobierców ogłosiłem w artykule *Stosunki między współspadkobiercami przed działaniem spadku – uwagi de lege ferenda*, Rejent 2006, nr 2, s. 133–148. Poza zmianami redakcyjnymi obecnie obowiązujących przepisów, wyraźnej regulacji wymaga – jak się wydaje – sytuacja współspadkobierców, gdy w skład spadku wchodzi wierzytelność, w szczególności wierzytelność o świadczenie podzielne. Kolejną instytucją wymagającą

unormowania jest surogacją. Obecnie bowiem rodzą się wątpliwości, czy w skład spadku wchodzi przedmioty majątkowe, które zostały uzyskane w zamian za składniki zbyte (utracone, zniszczone). Zasadnym byłoby także doprecyzowanie regulacji dotyczącej skutków rozporządzenia udziałem w przedmiocie należącym do spadku.

Jednym z przedsięwzięć naukowych podejmowanych przeze mnie w ostatnim czasie stało się opracowanie haseł z zakresu prawa cywilnego materialnego dla *Leksykonu prawa dla polityków*, Warszawa–Poznań–Katowice 2011. Publikacja ta stanowi kompendium wiedzy z zakresu prawa, adresowane przede wszystkim do pracowników organów administracji publicznej. Może być ono pomocne także dla innych osób, które chciałyby pozyskać informacje dotyczące różnych instytucji prawnych.

Pozostałe publikacje

Poza wskazanymi powyżej głównymi nurtami badawczymi, w okresie od uzyskania stopnia doktora nauk prawnych aktywnie uczestniczyłem w opiniowaniu prac nad regulacjami kolizyjnymi w ramach Unii Europejskiej lub ich zmianami, czego efektem stały się zbiorowe publikacje, takie jak wskazane uprzednio: *W odpowiedzi na ankietę skierowaną do państw członkowskich Unii, dotyczącą stosowania rozporządzenia nr 864/2007 o prawie właściwym dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II)*, Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego 2013, t. 12, s. 165–197 oraz *Uwagi o uregulowaniach rozporządzenia Rzym II i ich stosowaniu na tle doświadczeń polskiej judykatury*, Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego 2015, t. 16, s. 67–93, jak również – poświęcona kolizyjnemu prawu rodzinnemu: *Uwagi do projektu rozporządzenia Rady w sprawie małżeńskich ustrojów majątkowych (2011/0059) (CNS) z dnia 20 grudnia 2012 r. (uwagi dotyczą przepisów o prawie właściwym)*, Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego 2013, t. 13, s. 141–164.

We wskazanym okresie prowadziłem także działalność popularyzatorską i informacyjną z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego, polegającą m.in. na publikacji sprawozdań z konferencji: *Europeizacja prawa prywatnego (II Ogólnopolski Zjazd Cywilistów, Katowice–Wisła, 28-30 IX 2006)*, Państwo i Prawo 2007, z. 2, s. 128–131 oraz *Sprawozdanie z II Zjazdu Katedr Prawa Prywatnego Międzynarodowego „O stanowieniu, pojmowaniu i stosowaniu norm kolizyjnych europejskiego i krajowego prawa prywatnego międzynarodowego”*, Katowice, 23–24 października 2015 roku, Problemy Prawa Prywatnego

Międzynarodowego 2016, t. 18 (współautor: Agata Kozioł). Oprócz tego publikowałem krótkie materiały informacyjne oraz wspomnienia.

VI. Plany i zamierzenia naukowe

Przygotowanie monografii *Stosunek pracy wynikający z umowy w prawie prywatnym międzynarodowym* nie zamyka pola do dalszych badań poświęconych kolizyjnym aspektom stosunku pracy. W najbliższym czasie ukażą się drukiem dwa artykuły dotyczące szczegółowych kwestii wiążących się z tym tematem, tj. dopuszczalności zajęcia oraz przelewu wierzytelności o wynagrodzenie za pracę w ujęciu kolizyjnym, jak również ochrony wynagrodzenia za pracę w prawie prywatnym międzynarodowym. Poza tym pragnę podjąć badania nad zagadnieniem właściwości prawa dla stosunków pracy, których źródłem nie są umowy. W opublikowanej monografii kwestia ta została bowiem jedynie zasygnalizowana.

W 2017 roku nakładem C.H. Beck zostanie wydany komentarz do ustawy PrPrywM z 2011 r. oraz przepisów kolizyjnych wynikających z rozporządzeń unijnych. W ramach tego przedsięwzięcia powierzono mi omówienie przepisów dotyczących podmiotowych przekształceń stosunku zobowiązaniowego, potrącenia, jak i umownych stosunków pracy.

Moje plany naukowe wiążą się także z prawem cywilnym materialnym. W pierwszej kolejności zamierzam kontynuować badania naukowe nad podmiotowymi przekształceniami stosunku zobowiązaniowego, wygaśnięciem zobowiązania i osobistymi zabezpieczeniami wierzytelności, których efektem stanie się opracowanie komentarza do odpowiednich przepisów kodeksu cywilnego, w ramach umowy wydawniczej zawartej z Wolters Kluwer S.A.

W dalszej przyszłości swoje badania naukowe z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego chciałbym koncentrować na problematyce osób trzecich w stosunkach cywilnoprawnych i ich ochronie, co w przyszłości zaowocuje opracowaniem monografii tej tematyce poświęconej.

Katowice, dnia 5 stycznia 2017 roku

/Witold Kurowski/